

EFSHAR - The Association for the Development of Social and Educational Services

תפיסת בני נוער את הווידיאו-קליפים כגורם המשפיע על התנהגות אלימה של בני נוער

Author(s): רויטל סלע-שויביץ

Source:

Mifgash: Journal of Social-Educational Work /

מפגש לעבודה חינוכית-סוציאלית

(No. 12/13 / 1999), pp. 27-45 מרץ

Published by: EFSHAR - The Association for the Development of Social and Educational Services

Stable URL: <https://www.jstor.org/stable/23689399>

Accessed: 23-09-2018 04:38 UTC

Your use of the JSTOR archive indicates your acceptance of the Terms & Conditions of Use, available at <https://www.jstor.org/page/info/about/policies/terms.jsp>

JSTOR is a not-for-profit service that helps scholars, researchers, and students discover, use, and build upon a wide range of content in a trusted digital archive. We use information technology and tools to increase productivity and facilitate new forms of scholarship. For more information about JSTOR, please contact support@jstor.org.

EFSHAR - The Association for the Development of Social and Educational Services is collaborating with JSTOR to digitize, preserve and extend access to

Mifgash: Journal of Social-Educational Work / מפגש לעבודה חינוכית-סוציאלית.

JSTOR

<https://www.jstor.org>

תפיסת בני נוער את הווידאו-קליפים כגורם המשפיע על התנהגות אלימה של בני נוער

רויטל סלע-שיוביץ

דוקטורנטית במכון לקרימינולוגיה, האוניברסיטה העברית

מבוא

מחקר זה בודק את תפיסתם של בני נוער לגבי השפעת מוסיקת רוק ווידאו-קליפים על התנהגות אלימה של בני נוער.

בחודש יולי 1995, במהלך פסטיבל מוסיקת רוק בערד, מצאו את מותם שלושה בני נוער. האירוע עורר סערה ציבורית גדולה לגבי מידת מעורבותם של בני נוער באלומות בזמן הופעות של מוסיקת רוק. נושא אלימות של בני נוער אינו חדש מבחינת העניין הציבורי שבו. רצח נהג המונית דרק רוט, ומקרי אלימות אחרים, שבהם מעורבים בני נוער, מעלים את הסוגייה על סדר הדיון הציבורי בכל פעם שהם מתרחשים.

הקשר שבין אלימות המוצגת בטלוויזיה להתנהגות תוקפנית, שימש נושא למחקרים רבים מאז שנות השישים. מאידך, אלימות בווידאו-קליפים והשפעתה על התנהגות תוקפנית, כמעט שלא נחקרה. מחקר זה הוא ראשון, הנערך בארץ בנושא ווידאו-

קליפים, ומטרתו לבדוק את יחסם של בני נוער לתכנים המשודרים. המחקר בדק, באמצעות שאלון, (עפ"י שיטת הדיווח העצמי של הנבדקים), את מידת המעורבות של בני נוער במקרי אלימות בדיסקוטקים.

מרבית התיאוריות הדנות ביחס שבין חשיפה לאלימות בטלוויזיה לבין התנהגות תוקפנית, גורסות כי לטלוויזיה יש השפעה על התנהגות תוקפנית, בעיקר בקרב ילדים ומתבגרים. ההנחה הקיימת היא, כי צפייה בתכנים אלימים, עלולה ליצור נזק ולהפריע לסוציאליזציה הולמת הקשורה באימוץ ערכים ונורמות של החברה (Berkowitz, 1993; Goldstein, 1994; Hoberman, 1990; Huesmann, 1994; Huesmann and Eron, 1984; Fredrich-Coper and Huston, 1986).

סקירת מחקרים בתחום הווידאו-קליפים, מראה כי תכנים המוצגים בהם מכילים קטעי אלימות רבים. מחקרם של Sherman and Dominick (1986) מצא, כי תכנים המוצגים בווידאו-קליפים המשודרים בתחנת M.T.V, מכילים כ-60% התנהגויות אלימות, כאשר 12% מבין התנהגויות אלה הסתיימו בפציעות ו-3% במקרי מוות. Kalis and Neuendorf (1989), מצאו אף הם ממצאים דומים. כמו כן, הם מציינים, כי קטעי אלימות המשודרים בווידאו-קליפים הודגשו בכך שצולמו ב-close-up או שהופיעו בסוף הווידאו-קליפ. Peterson and Pfof (1989) מצאו, כי וידאו-קליפים המכילים רמזים אלימים, מעוררים בצופים אוריינטציה אלימה. 40% מבין הצופים שהשתתפו במחקר זה, דיווחו לאחר הצפייה בתכנים אלימים בווידאו-קליפים, כי קיימת אפשרות שיבצעו אונס, וכי אינם בטוחים בכך שיוכלו להימנע מלהפגין תוקפנות כלפי נשים.

ממצאי מחקרים אשר ניתחו את התכנים הוויזואליים המופיעים בווידאו-קליפים והקונצנזוס הקיים במרבית התיאוריות שדנות בקשר שבין חשיפה לאלימות בטלוויזיה להתנהגות תוקפנית, מעוררים שאלה מרכזית: האם ישנה השפעה של שידורי מוסיקת הרוק בתחנת ה-M.T.V. בישראל, על ריבוי מקרי האלימות בקרב בני נוער בדיסקוטקים ובמועדוני לילה?

סקירת ספרות

סקירת המחקר שלהלן מתמקדת בחמישה היבטים: הראשון הוא מחקר סוציולוגי, שבדק את חשיבות מוסיקת רוק עבור בני נוער, והפיכתה לגורם דומיננטי בת-תרבות של בני נוער. ההיבט השני הוא בתחום הקשר שבין אלימות במדיה להתנהגות תוקפנית. חלקה השלישי של הסקירה יבדוק את מצב המחקר בתחום הווידאו-קליפים. ההיבט הרביעי ידון בהבדלים שבין המינים בנושא מעורבות באלימות,

וההיבט החמישי יתמקד בגורמי מצב: אלימות בדיסקוטקים ובהופעות של מוסיקת רוק.

מוסיקת רוק ובני נוער

הספרות המקצועית והביקורת שדנות במוסיקת רוק, ממעיטות לדון בהיבט המוסיקלי של המוסיקה, שכן מרבית מבקרי הרוק אינם מעוניינים בצליל, אלא בסוציולוגיה הקשורה למוסיקה זו. רוק משקף תופעה תרבותית ולא סגנון או מטרה מוסיקלית. אחד התחומים אשר שימש נושא למחקרים בתוך תרבות הרוק, הוא הקשר של בני נוער אל המוסיקה. נסיון להסביר את חשיבותה של מוסיקת רוק בחיי הנוער נעשה באמצעות מונחים מתחומי פסיכולוגיה וסוציולוגיה, הקשורים למאפייני גיל ההתבגרות. החידוש של הרוק, לדעת Frith (1981), הוא בעובדה שהמבצעים, זמרים ונגנים, הם בני אותה קבוצת גיל כמו הקהל. הם באו מאותו רקע ושרו על אותם נושאים שמעסיקים את הנוער בגיל ההתבגרות, כגון: כעס וביקורת על החברה, ניכור ובדידות, חיפוש עצמי וכד'. עובדה זו הביאה לפער דורות מובהק ולעובדה שתקליטי רוק וקונצרטים של רוק יועדו לנוער בלבד. חשיבות המוסיקה עבור הנוער היא טוטאלית. מוסיקת רוק הפכה למאפיין דומיננטי ומרכזי בתרבות הנוער, משני עברי האוקיינוס האטלנטי. רון (1995) מציין, כי חוויות שעולות מטקסטים של שירים הן בסיסיות וראשוניות, כגון: פחד מבדידות, אקט מיני ראשון, אובדן אהבה, חשש מעולם חיצוני מאיים וייאוש מהחיים. תחושת המפתח היא חרדה. אלמנט החזרה הכפייתית הקיים גם במלל וגם בקצב המוסיקלי, הופך את השיר לריטואל. תכני השירים משקפים את ההווה ואת המצב הרגשי המאפיין את גיל ההתבגרות.

Grossberg (1987) סבור, כי מוסיקת רוק מבטאת את הנעורים ואת הצורך של בני נוער להיות שונים ולהתנגד לשעמום של העולם "הרגיל". האידיאולוגיה של הנעורים מעודדת שינוי, סיכון וחוסר יציבות, אשר הופכים למקורות אנרגיה חדשים עבור הנוער. האנרגיה מופעלת להשגת הנאה ובעיקר הנאה פיסית. הדגש הוא על הנאה דרך החושים והתמסרות לקצב ולריקוד, וכן על ידי מתן לגיטימציה לדחפים מיניים, חופשיים מגבולות המוסר וההגדרות המקובלות. הרוק נרול הופיע, בחלקו, כהתנגדות למשמעת שנכפתה על הנוער במשפחות ובבתי ספר. אולם, מבין כל המסרים אשר יוחסו לרוק, לדעת Grossberg (1987), מרכיב דומיננטי שמחבר בין הנוער למוסיקה הוא דגש על הנאה. הנאה קשורה גם בכוחה של המוסיקה להשפיע על הרגש ומצב הרוח. Frith (1981), מייחס משמעות פסיכולוגית לתופעת האזנת המוסיקה בקרב מתבגרים: רעש, צלילים "צורמניים", מכשיר סטריאו (היום כמובן הקומפקט-דיסק), משמשים ככלים שעומדים לרשות המתבגר בתחרות ובמאבק כנגד ההורים. משמעות

זו מתבססת על תיאוריה פסיכואנליטית, הרואה את המאבק של המתבגר והתמרדותו בהורים כתופעה הנובעת מהצורך להתרחק מההורים ולהשתחרר מהתלות בהם. התמרדות במוסכמות החברה ובעיקר בהורים, הם חלק מתהליך שעובר המתבגר כדי להשיג עצמאות. הסבר סוציולוגי של חשיבות המוסיקה עבור הנוער, נמצא במונחים של תת-תרבות של בני נוער. המוסיקה, כמו מאפיינים אחרים של הנוער בגיל ההתבגרות: סגנון דיבור, לבוש, תספורות וכד', מקנה לנוער סטטוס חברתי שונה מזה של מבוגרים וילדים.

המעבר של המתבגר מהילדות ומהמסגרת המשפחתית שבה הוא גדל לבגרות ולמערכת חברתית וכלכלית, אליה עליו להתאים את עצמו, יוצר קשיים ומלווה בחרדות, שמביאים את המתבגר להתכנס בתוך תת-תרבות שלו. באמצעות תת-תרבות זו וקבוצת שווים, המתבגר חש תחושת שייכות, זהות וביטחון (מאסן ואחרים, 1979). מוסיקת רוק משמשת גורם דומיננטי במאפיינים של תת-תרבות של הנוער.

השפעת הטלוויזיה על התנהגות תוקפנית

היחס שבין החשיפה לטלוויזיה לבין התנהגות תוקפנית הוא תחום אשר לגביו יש קונצנזוס רחב. ממצאים של מחקרים רבים מראים, כי לאלימות בטלוויזיה יש השפעה על הגברת ההתנהגות התוקפנית של הצופים. (Berkowitz, 1993; Goldstein, 1994; Hoberman, 1990; Huesmann, 1994; Huesmann and Eron, 1984; Fredrich-Coper and Huston, 1986). ההנחה הקיימת כיום בקרב חוקרים רבים היא, כי קיימת חשיבות לתפיסת הצופה את התכנים המשודרים, ליחסו ולמידת ביקורתו לגביהם. ממצאים מחקריים בנושא זה מראים, כי ככל שהגיל צעיר יותר, תפיסת הצופה את התכנים האלימים כגורם המשפיע על אלימות גדולה יותר. מסקנה ממחקרים אלה היא, כי השפעת המדיה על התוקפנות עלולה להיות קריטית, בעיקר בשנים הראשונות להתפתחות הילד. Hoberman (1990) מציין, לאור ממצאי מחקרים, כי אלימות במדיה עלולה ללמד מתבגרים, שהתנהגות אלימה היא חלק מדפוסי התנהגות חברתית. החשיפה המתמדת לאלימות בטלוויזיה, גורמת לדיסנסיטזציה כלפי אלימות, ועשויה לחזק גישות התומכות באלימות בחברה.

אלימות בווידיאו-קליפים

Kallis and Neuendorf (1989) מציינים, כי ב-60% מבין הווידאו-קליפים שנצפו, היו רמזים אלימים, אשר הובלטו בצורה אופטית על ידי close-up.

כמו כן, הם בדקו תיאורי מין בהקשר לרמזים אלימים, ומצאו כי:

.....

1. במרבית הקטעים האלימים (80%) - האלימות היא בין גברים (גבר - תוקפן, גבר - קורבן).
2. ב-13% מבין הקטעים האלימים בווידיאו-קליפים מוצגת אלימות כלפי נשים (גבר - תוקפן, אשה - קורבן).
3. אלימות בין נשים (אישה - תוקפן, אישה - קורבן) - מופיעה רק באחוז אחד מבין הקטעים האלימים.

עובדה חשובה נוספת היא, שבמקרים שבהם היתה תוקפנות כלפי נשים, זמן הסיקור היה ארוך בכ- 50% יותר מאשר זמן הסיקור של אלימות בין גברים. מגמות דומות של ממצאים נמצאו גם במחקרים אחרים (Brown and Campbell, 1986; Sherman and Dominick, 1986) and המחקר של Peterson and Pfof (1989), בדק כיצד משפיעים תכנים של אלימות ומין על הצופה. התוצאות הראו, כי לאחר שידור תכנים אלימים בלבד, נצפו רמות גדולות של כעס, חרדה, תיסכול, וכן תוקפנות כלפי נשים. כ-40% מבין הצופים בסוג זה של תכנים, דיווחו, כי קיימת אפשרות שיבצעו אונס, וכי אינם בטוחים בכך שיוכלו להימנע מלהפגין תוקפנות כלפי נשים.

בבואנו לבחון את הקשר שבין צפייה בווידיאו-קליפים לבין התנהגות תוקפנית, יש לציין, כי קיים הבדל בין צפייה בווידיאו-קליפים לבין צפייה בטלוויזיה. הווידיאו-קליפים הם שילוב של מימד חזותי ואקוסטי, בעוד שבטלוויזיה שולט המימד החזותי. מוסיקה המשודרת בווידיאו-קליפים היא גורם חשוב, שכן היא מעוררת בצופה רגשות והנאה ובכך עשויה להשפיע על מידת ההזדהות שלו עם התכנים המשודרים. כמו כן, התכנים החזותיים המשודרים משמשים כפרשנות וכמשמעות למוסיקת רוק ולמסרים שלה, ולכן כאשר משודרים קטעי אלימות, הם עלולים להפוך להיות המסר של המוסיקה או לתת לגיטימציה להתנהגות אלימה בהקשר של המוסיקה. זמרים ולהקות רוק הם דמויות מוכרות ונערצות על ידי בני נוער, ולכן מידת ההשפעה, ההזדהות והחיקוי של התנהגותם, עשויה להיות גדולה יותר מזו של צפייה בדמות אנונימית או פחות מוכרת כמו בטלוויזיה.

הבדלים בין המינים

סקירת מחקרים בנושא אלימות בני נוער מראה, כי קיים קונצנזוס בקרב החוקרים לגבי ההבדלים ברמת האלימות של בנים לעומת בנות: בנים אלימים יותר מבנות. (Huesmann, 1994; Kinner, 1995; Lang, 1991; Cairns and Cairns, 1984; Feshbach and Price, 1984).

Cairns and Carins (1984) ערכו השוואה בין רמת התוקפנות של בנים ובנות בגיל ההתבגרות. ממצאי המחקר הראו, כי בנים מבטאים יותר תוקפנות פיסית וואנדליזם בעוד שבנות תוקפניות יותר מבחינה מילולית. הבנות ביטאו יותר תוקפנות על ידי התנכרות, השמצות וחרס חברתי בהשוואה לבנים. Feshbach and Price (1984) מציינים, כי בנים מתבגרים אשר זוהו כתוקפנים בבית הספר, גילו התנהגויות תוקפניות גם בבית. אולם, בקרב הבנות לא היתה קורלאציה ברוב המקרים בין התנהגות תוקפנית בבית הספר לבין התנהגותן בבית.

לצורך הדיון בהבדלים בין המינים בנושא אלימות, יש לערוך הבחנה בין תוקפנות ישירה ולתוקפנות עקיפה. הכוונה בתוקפנות ישירה היא לביטויי תוקפנות המופנים בצורה גלויה וישירה כלפי אדם, כגון תוקפנות פיסית של פגיעה על מנת להכאיב או לגרום נזק. תוקפנות עקיפה מופנית על מנת לפגוע בצורה סמויה בדרך כלל, ובעקיפין באמצעות אחרים. כלומר, מדובר בתוקפנות בעיקר מילולית, אשר מטרתה לפגוע בזולת מבחינה חברתית ו/או נפשית על ידי השמצתו, נידויו והשפעה על אחרים כנגד אותו אדם, שכלפיו מופנית התוקפנות. תחום זה של חקר התוקפנות העקיפה הוא חדש יחסית מבחינה מחקרית.

Huesmann (1994) טוען, כי בנים נוהגים יותר בתוקפנות ישירה, בעוד שאצל בנות קיים שימוש נרחב יותר בגילויי תוקפנות עקיפה. כמו כן, נמצא, כי ישנה קורלאציה נמוכה בין הערכה עצמית של הפרט לבין הערכת הסביבה את הפרט בהקשר לתוקפנות עקיפה. הסיבה, לדעתו, נעוצה בכך, שלעיתים הפרט אינו רוצה להכיר בקיומה של תוקפנות עקיפה או שאינו מודע כלל שהתנהגות זו הינה למעשה סוג של תוקפנות.

נשאלת השאלה, מהן הסיבות להבדלים בין בנים ובנות בנושא האלימות. הגישה הביולוגית, כפי שצוין, סבורה, כי המקור להבדלים בין המינים הוא בהורמוני המין השונים. דעה אחרת, הקיימת בקרב חוקרים שונים היא, כי הסיבה להבדלים בין המינים קשורה בהשפעת הסביבה באמצעות החינוך ותהליך הסוציאליזציה של המינים. תהליך החיברות לגבי הבנות מחמיר יותר וחלה בו הקפדה יתירה לגבי ביטויי תוקפנות מן הסוג של תוקפנות ישירה. לכן, בנות מבטאות יותר התנהגות של תוקפנות עקיפה, שכן פיקוח על תוקפנות מן הסוג הזה, קיים פחות.

מחקרים הראו, כי בגיל ההתבגרות עולה רמת האלימות בקרב שני המינים, לפי חלוקה לסוגי האלימות שתוארה. אולם, מאחר שקשה יותר לאמוד את היקף האלימות העקיפה ואת ההשלכות של אלימות ישירה, שהן בחלק גדול מהמקרים גם עבירה על החוק, מרבית המחקרים דנים באלימות בקרב בנים מתבגרים. בדיקת מעורבות של בנות באלימות מראה, כי קיימת עלייה ברמת האלימות בגיל ההתבגרות בהשוואה

לגילאי הילדות. בנות מתבגרות לא רק שמגלות יותר תוקפנות עקיפה, אלא גם תומכות ומעודדות תוקפנות ישירה, באמצעות תוקפנות עקיפה, על ידי נידוי, השמצה והסתה (1994, Huesmann).

גורמי מצב: אלימות בדיסקוטקים ובהופעות של מוסיקת רוק

Goldstein (1994) סבור, כי דיסקוטקים וברים משמשים דוגמה טובה לאינטראקציה שבין הסביבה לאדם, כגורם המשפיע על אלימות. שתיית משקאות אלכוהוליים, מהווה חלק מבילוי בדיסקוטק ומשמשת כגורם מזרז להתנהגות אלימה. אולם, אלכוהול אינו הסיבה היחידה, לדעת Goldstein (1994), לריבוי במקרי אלימות במקומות אלה. מוסיקה חזקה, אורות עמומים ומרצדים והתחככות עם אנשים, משפיעים על הנטייה להיות אליים. בסיטואציה כזו, הנטייה היא לייחס לשפת הגוף משמעות גדולה יותר, שכן שפה מילולית קיימת במידה מועטה בלבד. לכן, דחיפה, הפרעה, תנועת גוף ואפילו מבט ממושך עשויים להתפרש על ידי הצד השני כקריאה לאלימות.

לדעת Goldstein (1994), האדם חש חופשי בסיטואציות אלה ממגבלות נורמטיביות-מוסריות הקיימות בחברה, והוא עשוי להגיב בתוקפנות, למרות שבחיי היום-יום התנהגותו אינה אלימה. כמו כן, ניתן להסביר התנהגות אלימה בהופעות ובפסטיבלים של מוסיקת רוק באמצעות התופעה "מעטק נטילת סיכון" (RISKY SHIFT) (שורצולד, 1978).

בסיטואציות אלו, עלולים בני נוער להסתכן ולהגיב בהתנהגות אלימה כקבוצה או כהמון, למרות שהתנהגותם כיחידים אינה אלימה. אחת הסיבות לתופעה "מעטק נטילת סיכון" היא פיזור האחריות. המשמעות לכך בהקשר זה היא, שאחריות להתנהגות אלימה אינה ממוקדת בפרט אחד, אלא מפוזרת בין רבים. בהופעות ובפסטיבלים של מוסיקת רוק אין הגבלה על גיל המשתתפים, בעוד שבחלק מהדיסקוטקים ישנה הגבלת גיל. לדעת Goldstien (1994), ככל שהגיל של המשתתפים צעיר יותר - רמת האלימות במקומות אלו גדולה יותר.

תיאור המחקר

למחקר שתי מטרות:

1. בדיקת תפיסתם של בני נוער את הווידאו-קליפים כגורם משפיע על התנהגות אלימה בזמן בילוי. ההנחה היא, כי תפיסתם של בני נוער עשויה לתרום להבנת הקשר, זאת לאור העובדה שבני נוער הם הצופים העיקריים בווידאו-קליפים ומבלים בדיסקוטקים, ואולי אף עדים או שותפים להתנהגות אלימה.

2. בדיקת הקשר שבין צפייה בווידיאו-קליפים ומעורבות במקרה אלימות.

השערות המחקר

1. בני נוער מעדיפים צפייה בווידיאו-קליפים על פני שמיעת מוסיקת רוק בלבד.
2. בני נוער בקבוצת הגיל הצעירה (13-14 שנים), ייחסו חשיבות גדולה יותר להשפעת הווידיאו-קליפים על התנהגות אלימה.
3. קיימת תופעת חיקוי בקרב בני נוער של התנהגויות המופיעות בווידיאו-קליפים בזמן בילוי בדיסקוטקים.
4. אוכלוסיית הבנים במחקר מעורבת יותר במקרי אלימות בהשוואה לבנות.
5. קיים קשר חיובי בין צפייה מרובה בווידיאו-קליפים לבין מעורבות במקרי אלימות בדיסקוטקים.

שיטת המחקר

המחקר נערך על 313 בני נוער, לפי הפירוט הבא:

1. בני נוער בגילאים 13-14, תלמידי כיתות ח' בבית ספר ממלכתי - 128 תלמידים (68 בנים ו-60 בנות).
2. בני נוער בגילאים 17-18, תלמידי כיתות י"ב בשני בתי ספר עיוני ומקצועי - 185 תלמידים (96 בנים ו-89 בנות).

השיקולים שהביאו לבחירת המדגם היו:

1. ייצוג של מסגרות חינוכיות שונות: בתי ספר עיוניים ומקצועיים. הסיבה לבחירה בבתי ספר מקצועיים ועיוניים נובעת מהבדלים באוכלוסיית התלמידים המאפיינת את בתי הספר. אוכלוסיית בתי הספר המקצועיים מאופיינת ברמה קוגניטיבית נמוכה יותר של התלמידים ביחס לבתי ספר עיוניים. כמו כן, בדרך כלל, גם הרקע הסוציו-אקונומי אליו משתייכים תלמידים מבתי ספר מקצועיים נמוך יותר בהשוואה לתלמידים בבתי ספר עיוניים.

ההנחה היא, כי עשויה להיות התייחסות שונה בין תלמידי בתי ספר במסגרות שונות, למוסיקת רוק ולווידיאו-קליפים. כמו כן, עמדתם עשויה להיות שונה בנושא מידת ההשפעה של הווידיאו-קליפים על התנהגות אלימה בקרב בני נוער.

2. קבוצות הגיל: ההנחה שהביאה לבחירת קבוצת הגיל הראשונה, תלמידי כיתות ח' (בני 13-14 שנים) היא, כי בדרך כלל בקבוצת גיל זו משתנים דפוסי הבילוי. בני נוער בגיל זה מתחילים לבלות במועדוני לילה ובדיסקוטקים. תלמידים אלה

לומדים במסגרת חטיבות ביניים, על פי תכנית האינטגרציה. לאור זאת, גם בקבוצת גיל זו יש ייצוג במדגם לאוכלוסיות שונות, שכן הכיתות הן הטרוגניות, הן מבחינת היכולת הקוגניטיבית והן מבחינת הרקע הסוציו-אקונומי של התלמידים.

הבחירה בקבוצת הגיל הבוגרת, תלמידי כיתות יב' (גיל 17-18), נבעה מתוך הנחה, כי קבוצה זו, שהיא בוגרת יותר, תהיה בעלת תפיסות שונות והתייחסות שונה למוסיקת רוק ולווידיאו-קליפים.

כלי המדידה

כלי המדידה במחקר היה שאלון, שהורכב מארבעה חלקים: חלקו הראשון בדק את דפוסי הצפייה וההתייחסות של בני נוער למוסיקת רוק ולשידורי ה-M.T.V. חלקו השני בדק את דפוסי הבילוי של בני נוער בדיסקוטקים ובמועדוני לילה. תפיסת בני נוער את הווידיאו-קליפים כגורם המשפיע על התנהגות אלימה, נבדקה בחלקו השלישי של המחקר. החלק הרביעי בשאלון בדק את הקשר שבין צפייה מרובה בווידיאו-קליפים למעורבות הנבדק במקרי אלימות בדיסקוטקים.

התהליך המחקרי

התלמידים השיבו על השאלונים בכיתותיהם. השאלון הועבר על ידי החוקרת בנוכחות המנכ"ם. השאלונים מולאו בצורה אנונימית והובטח לתלמידים שישמשו לצורך המחקר בלבד. לא היו תלמידים שגילו התנגדות או שסירבו לשתף פעולה.

תוצאות המחקר

ממצאי המחקר יובאו בארבעה סעיפים:

1. דפוסי צפייה של בני נוער בווידיאו-קליפים.
2. דפוסי בילוי של בני נוער בדיסקוטקים.
3. תפיסת בני נוער את הווידיאו-קליפים כגורם משפיע על אלימות.
4. בדיקת הקשר שבין צפייה מרובה בווידיאו-קליפים לבין התנהגות אלימה.

1. דפוסי צפייה של בני נוער בווידיאו-קליפים

הממצאים בנושא זה מוצגים בטבלה מס' 1. הנתונים מראים, כי בנים מעדיפים יותר להאזין למוסיקה בהשוואה לבנות (19.8% בקרב הבנים לעומת 8.6% בקרב הבנות).

מחצית מאוכלוסיית המדגם (בנים ובנות), מעדיפה את הצפייה בווידיאו-קליפים על פני האזנה למוסיקה בלבד. 58% מכלל התלמידים במדגם צופים בממוצע כשעה ביום או אף יותר בתחנת ה-M.T.V.

טבלה מס' 1:
העדפת הצפייה בווידיאו-קליפים על פני האזנה
למוסיקה - לפי מין (באחוזים)

מין הנבדק / מידת ההעדפה	בנים	בנות	סה"כ
מעדיף לצפות בווידיאו-קליפים	49.1	52.7	159
מעדיף להאזין למוסיקה	19.8	8.6	46
אין העדפות בנושא	31.1	38.7	108
סה"כ	100.0	100.0	
N	164	149	313

$X^2 = 8.643$ DF= 2 P<.013 Phi Coefficient = 0.168

התפלגות הנתונים בנושא תדירות הצפייה בווידיאו-קליפים על פי חלוקה למגמות לימוד מראה, כי קיים קשר מובהק בין מגמת הלימוד לתדירות הצפייה. אחוז גבוה יותר של תלמידי מגמה עיונית צופה, לעיתים קרובות, בתחנת ה-M.T.V. (פער של 20.5%) בהשוואה לתלמידי מגמה מקצועית. גם שכיחות הצפייה של תלמידי כיתות ח' גבוהה מזו של תלמידי מגמה מקצועית.

התלמידים נתבקשו לדרג את הקטיגוריות של סוג התכנים הוויזואליים המועדפים עליהם בווידיאו-קליפים. תוצאות הדירוג הראו כי בכל קבוצות אוכלוסייה, ללא הבדל, קיימת במקום הראשון העדפה לצפות באמן שר שיר. כ-40% מבני הנוער דירגו במקום ראשון את הצפייה באמן שר שיר. קטעי אלימות ופולחן דורגו במקומות אחרונים בהשוואה לסוגי תכנים אחרים (יחסים בין גבר לאשה, קטעי אנימציה). רק כ-6% מבני נוער העדיפו לצפות בקטעי אלימות בווידיאו-קליפים.

2. דפוסי בילוי של בני נוער

בדיקת הממצאים בנושא זה מראה, כי קיים קשר מובהק בין דפוסי בילוי לבין קבוצות המחקר. 60% מבין תלמידים במגמה מקצועית נוהגים לבלות לפחות פעם בשבועיים בדיסקוטק, לעומת 41% מבין תלמידי י"ב במגמה עיונית. בקרב תלמידי כיתות ח' 72% נוהגים לבלות לעיתים רחוקות בדיסקוטק.

טבלה מס' 2:

דפוסי שתיית אלכוהול בזמן בילוי בדיסקוטק לפי קבוצה (באחוזים)

קבוצה / דפוסי שתיית אלכוהול	תלמידי כיתות ח'	תלמידי י"ב עיוני	תלמידי י"ב מקצועי	סה"כ
כלל לא נוהג לשתות	82.1	49.5	47.1	194
שותה לעיתים רחוקות	7.3	26.8	22.3	54
בדרך כלל נוהג לשתות	10.6	23.7	30.6	65
סה"כ	100.0	100.0	100.0	
N	128	95	90	313

$$\chi^2 = 37.147 \quad DF = 4 \quad P < .000 \quad \text{Phi Coefficient} = 0.351$$

התפלגות הנתונים בטבלה 2 מראה, כי קיים קשר מובהק בין מגמת הלימוד לבין שתיית אלכוהול בזמן בילוי בדיסקוטק. מרבית תלמידי כיתות ח' (82%), אינם נוהגים כלל לשתות אלכוהול בזמן בילוי. לעומת זאת, בין תלמידי כיתות י"ב, מעל למחציתם שותים אלכוהול לעיתים רחוקות או בדרך כלל. שיעור בני נוער השותים בדרך כלל אלכוהול גבוה במקצת אצל תלמידי י"ב מקצועיים (30.6%) בהשוואה לתלמידים במגמה עיונית (23.7%).

3. תפיסת בני נוער את הווידאו-קליפים כגורם משפיע על אלימות
הממצאים מראים, כי כ-55% מכלל אוכלוסיית בני הנוער במדגם, סבורה כי קיים
חיקוי על ידי בני נוער של התנהגויות שמופיעות בווידאו-קליפים. רק שיעור נמוך
(כ-10%) מבין בני הנוער סבור, כי תופעת חיקוי אינה קיימת כלל. בנושא זה לא
נמצאו הבדלים מהותיים בין קבוצות המדגם.

טבלה מס' 3:

התפלגות הנתונים לפי קבוצה, בנושא תפיסת בני נוער את התוכן החזותי
כגורם משפיע על הגברת אלימות בדיסקוטק (באחוזים)

קבוצה / מידת ההשפעה	תלמידי כיתות ח'	תלמידי כיתות י"ב - עיוני	תלמידי כיתות י"ב - מקצועי	סה"כ
כלל לא משפיע	44.3	39.1	31.7	123
משפיע במידה מועטה	47.0	44.8	46.4	145
משפיע במידה רבה	8.7	16.1	21.9	45
סה"כ	100.0	100.0	100.0	
N	128	95	90	313

$$\chi^2 = 7.838 \quad DF = 4 \quad P < .098 \quad \text{Phi Coefficient} = 0.166$$

התפלגות הנתונים בטבלה מס' 3 מראה, כי לא קיימת תלות בין קבוצת הנבדק
לתפיסתו את הווידאו-קליפים כגורם משפיע על הגברת אלימות. כ-60% מכלל
התלמידים במדגם סבורים, כי קיימת השפעה של תכנים הנצפים בווידאו-קליפים
על הגברת התנהגות אלימה בדיסקוטק. בנושא זה לא נמצא קשר בין מין הנבדק
לתפיסתו את הווידאו-קליפים כגורם משפיע על אלימות.

.....

4. בדיקת הקשר שבין צפייה מרובה בווידיאו-קליפים לבין התנהגות אלימה

טבלה מס' 4:

התפלגות הקבוצות לפי מעורבות בסוגי אלימות
שונים בדיסקוטק (באחוזים)

קבוצה / סוג האלימות	תלמידי כיתות ח' - עיוני	תלמידי כיתות י"ב - מקצועי	סה"כ
אלימות פיסית	2.7	4.8	32
אלימות מילולית	21.6	22.6	59
פגיעה ברכוש	--	3.6	3
לא מעורב באלימות	75.7	69.0	219
סה"כ	100.0	100.0	
N	128	95	313

$$X^2 = 44.861 \quad DF = 6 \quad P < .000 \quad \text{Phi Coefficient} = 0.16$$

כללית נמצא, כי בכל שלושת הקבוצות מרבית התלמידים לא היו מעורבים כלל באלימות. אולם, הממצא הבולט כאן הוא כי למעלה מ-25% מתלמידי י"ב במגמה מקצועית היו מעורבים באלימות פיסית. לעומת זאת, בקרב תלמידי י"ב במגמה העיונית ותלמידי כיתות ח', עיקר המעורבות באלימות היא מילולית. שלושה תלמידים בלבד היו מעורבים באלימות כלפי רכוש. ההנחה היא, כי מידת המעורבות בסוג אלימות זה הינה נמוכה, מאחר שהדיסקוטקים הינם מקום עסק בבעלות פרטית, ולכן השמירה על רכוש במקומות אלה מונעת מקרי אלימות מסוג זה. מבחן X^2 בטבלה 4 מראה, כי קיים קשר מובהק בין סוג האלימות למגמת התלמיד.

מעורבות באלימות - השוואה בין בנים לבנות

לוח מס' 5:

התפלגות האוכלוסייה לפי מין ומעורבות בסוגי אלימות
במהלך בילוי בדיסקוטק (באחוזים)

מין/ סוג האלימות	בנים	בנות	סה"כ
אלימות פיסית	17.1	0.8	37
אלימות מילולית	25.3	12	59
פגיעה ברכוש	2.1	---	3
לא היה מעורב באלימות	55.5	87.2	219
N	164	149	313

$$X^2 = 36.634 \quad DF = 3 \quad P < .000 \quad \text{Phi Coefficient} = 0.21$$

מן הטבלה מסתבר, כי קיים קשר מובהק בין מין הנבדק לבין סוג האלימות. 35% מבין אוכלוסיית הבנים במדגם היו מעורבים במקרי אלימות ואילו בקרב הבנות רק 8.2% היו מעורבות באלימות (פער של 26.9%). כמו כן, יש לציין, כי רק בת אחת מאוכלוסיית הבנות במדגם היתה מעורבת באלימות פיסית בדיסקוטק.

לאחר איסוף הנתונים התברר, כי תת-האוכלוסייה המעורבת באלימות הינה יחסית קטנה ולכן לא נעשה ניתוח של מודל רב-משתני, שכן פיצול של אוכלוסייה זו ל-9 קטיגוריות (3 הרגלי שתייה ו-3 דפוסי צפייה), אינו מאפשר מודל נאות שיעמוד בכל הדרישות של חוזק סטטיסטי. בקרב כלל האוכלוסייה במדגם, לא נמצא קשר בין מעורבות באלימות לתדירות הצפייה בווידיאו-קליפים. לאור זאת, נבדק הקשר בין תדירות צפייה ומעורבות לגבי אוכלוסיית הבנים בלבד. שכן, אחוז הבנות במדגם המעורבות באלימות הינו זניח. ממצאים אלה מוצגים בטבלה מס' 6.

.....

טבלה מס' 6:

התפלגות הנתונים בנושא הקשר בין תדירות צפייה בווידיאו-קליפים ומעורבות במקרה אלימות - אוכלוסיית הבנים במדגם (באחוזים)

האוכלוסייה / תדירות הצפייה בווידיאו-קליפים	תלמידים שהיו מעורבים באלימות	תלמידים שלא היו מעורבים באלימות	סה"כ
צופים לעיתים קרובות	77.4	61.2	101
צופים לעיתים רחוקות	22.6	38.8	63
סה"כ	100.0	100.0	
N	58	106	164

$$X^2= 4.043 \quad DF= 1 \quad P<.044 \quad \text{Phi Coefficient}= 0.164$$

מטבלה מס' 6 ניתן לראות בבירור, כי בקרב אוכלוסיית הבנים במדגם קיים קשר **חיובי מובהק** בין צפייה בווידיאו-קליפים למעורבות באלימות. 77.4% מבין התלמידים שהיו מעורבים באלימות צופים בווידיאו-קליפים לעיתים קרובות. השיעור המקביל אצל תלמידים שלא היו מעורבים באלימות הינו 61.2% בלבד.

דיון

הממצא המרכזי של המחקר הוא, שקיים קשר מובהק בין צפייה מרובה בווידיאו-קליפים לבין מעורבות באלימות, בזמן בילוי, בקרב אוכלוסיית בנים. המשמעות של הממצא היא, כי צפייה מרובה בווידיאו-קליפים חושפת את הצופה לתכנים אלימים. תכנים אלה משמשים פרשנות למסר המובע בשיר. יתר על כן, אלימות בווידיאו-קליפים מהווה גם מודל לחיקוי התנהגות אלימה בהקשר למוסיקת רוק. לפיכך, צפייה מרובה בווידיאו-קליפים גורמת למתן לגיטימציה להופעת אלימות שקיימת בצופה בהקשר למוסיקת רוק.

בדיקת דפוסי הצפייה בווידיאו-קליפים מראה, כי כמחצית מאוכלוסיית המדגם מעדיפה לצפות בווידיאו-קליפים על פני האזנה למוסיקה בלבד. נתוני המחקר תואמים את הידוע בספרות המקצועית, כי התוספת הוויזואלית של הווידיאו-קליפ מגבירה את ההנאה ממוסיקה (Sun and Lull, 1986: Zillman and Mundorf, 1984). ממצאי המחקר תומכים בהשערת המחקר הראשונה, שדנה בהעדפת בני נוער את הצפייה בווידיאו-קליפים על פני האזנה למוסיקה בלבד. בהקשר לכך נמצא, כי קיימת תלות מובהקת בין מין הנבדק לסוג ההעדפה, שכן אחוז גבוה יותר של בנים מעדיפים האזנה למוסיקה בלבד ביחס לבנות. אני סבורה, כי הסיבה להבדלים בין המינים נובעת מדפוסי הערצה שונים בקרב המינים לכוכבי המוסיקה. בנות נוטות יותר להעריך כוכבי מוסיקת רוק, הן אוספות תמונות ופרטים ביוגרפיים על הכוכבים, בעוד שבנים אוהדים יותר את המוסיקה עצמה (Mcrobbie, 1980). לאור זאת, אני מניחה, כי בנות מעדיפות לצפות גם בווידיאו-קליפים על פני האזנה למוסיקה בלבד.

השערה שנייה מציינת, כי בני נוער בקבוצת גיל צעירה יותר, תלמידי כיתות ח', ייחסו חשיבות גדולה יותר בהשוואה לתלמידי כיתות י"ב, לתכנים אלימים ומיניים שמשודרים בווידיאו-קליפים. השערה זו מתבססת על מחקרים שבדקו את השפעת המדיה על התנהגות תוקפנית, ומצאו, כי ככל שהגיל צעיר יותר חשופים הצופים יותר להשפעות המדיה (Hoberman, 1990: Huesmann, 1986). ממצאי המחקר אינם תומכים בהשערת המחקר. מן הראוי לציין, כי השערה 2 מעוררת בעייתיות בעצם הגדרתה. שכן, נשאלת השאלה, האם ייחוס חשיבות גדולה יותר מתבטא בהעדפת הצפייה בתכנים אלימים או במידת השפעתם של תכנים אלה על הצופים. סוגייה זו לא נבדקה במחקר, בגלל היקפו הקטן והקושי שבבדיקתה.

השערה שלישית דנה בנושא תפיסת בני נוער את תופעת החיקוי של התנהגויות שמופיעות בווידיאו-קליפים. השערה זו נתמכת בממצאי המחקר. למעלה ממחצית מבני הנוער ציינו, כי קיים חיקוי לעיתים קרובות של התנהגויות שמופיעות בווידיאו-קליפים על ידי בני נוער בזמן בילוי. הרציונאל שהנחה בדיקת נושא זה הוא, שבמידה וקיימת תופעת חיקוי של דפוסי התנהגות בווידיאו-קליפים, הרי שהחיקוי קיים גם לגבי התנהגות אלימה המופיעה בווידיאו-קליפים. בהקשר לכך, הנתונים מראים כי כ-60% מבני הנוער שהשתתפו במדגם סבורים, כי קיימת השפעה מסוימת של וידיאו-קליפים על התנהגות אלימה בדיסקוטקים.

ממצאי המחקר הראו, כי מידת המעורבות של תלמידי כיתות י"ב במגמה מקצועית באלימות פיסית, גבוהה יותר בהשוואה לתלמידים במגמה עיונית. אני מניחה, כי הסיבה להבדלים נובעת, בהתאם לגישה הסוציולוגית, ממשתנים אישיותיים,

.....

חברתיים ותרבותיים המאפיינים את התלמידים במגמה המקצועית. תלמידי המגמה המקצועית משתייכים למעמד סוציו-אקונומי נמוך יותר. תהליכי הסוציאליזציה והפיקוח בנושא אלימות וסטייה אינם דומים למעמד הבינוני והגבוה, שאליו שייכים מרבית תלמידי המגמה העיונית. הנטייה של תלמידים במגמה מקצועית לפתור קונפליקטים באמצעות אלימות היא גדולה יותר. אני מניחה, כי ההבדלים ברמת המעורבות של נוער במגמות, נובעים ממשתנים אלה.

השערה רביעית דנה בהבדלים במידת המעורבות של המינים באלימות. ממצאי המחקר תומכים בהשערת המחקר. מידת המעורבות של בנות באלימות קטנה באופן משמעותי ביחס לזו של בנים. רק בת אחת היתה מעורבת באלימות פיסית במהלך בילוי. ממצאי המחקר תואמים את הידוע בספרות המחקרית בנושא ההבדלים בין המינים בתחום האלימות. הבחנה זו בין המינים הינה תופעה אוניברסלית (Huesmann, 1994).

השערה חמישית מניחה קיום קשר חיובי בין צפייה בווידיאו-קליפים לבין מעורבות באלימות. התפלגות הנתונים לגבי הקשר בין מעורבות באלימות לצפייה מרובה בווידיאו-קליפים מראה, כי קיימת תלות מובהקת בין המשתנים. המסקנה המתקבלת היא, כי לגבי אוכלוסיית הבנים קיים קשר בין אלימות לצפייה מרובה. מאחר שאחוז הבנות המעורבות הינו נמוך (8.2%), הרי שעיקר המעורבות היא של הבנים ולכן, לדעתי, ממצא זה חשוב. יתכן שהסיבה לכך שלגבי כלל האוכלוסייה לא נמצא קשר מובהק בין המשתנים, נובעת מהעובדה, שגילויי אלימות אינם באים לידי ביטוי בדיסקוטק אלא מחוצה לו או במהלך הופעות של להקות רוק - סוגיות שלא נבדקו במחקר זה.

סיכום

הואיל ומדובר במחקר ראשון הנערך בארץ בנושא הווידיאו-קליפים והשפעתם על הצופה, נושא זה מחייב, לאור הממצאים, התייחסות מחקרית נוספת בעתיד.

המחקר הצטמצם לגבי תלמידים הלומדים בבתי ספר תיכוניים. בדיקת הנושא בקרב אוכלוסייה גדולה יותר של בני נוער, הכוללת נוער שוליים אשר אינו נמצא במסגרות חינוכיות, היתה מאפשרת בדיקה מעמיקה יותר לקשר שבין צפייה מרובה בווידיאו-קליפים להתנהגות אלימה בזמן בילוי. המחקר בדק את נושא המעורבות של בני נוער במהלך בילוי בדיסקוטק בלבד. אסון ערד ואירועי אלימות נוספים, מעוררים את השאלה בנושא מידת המעורבות בהקשר למוסיקת הרוק. בימים אלה מתבצע מחקר המשך בתחום זה, על מנת לבדוק הסוגיות והנושאים אשר נותרו ללא מענה במחקר זה.

מקורות

1. מאסן, קונגר וקאגאן (1979) התפתחות הילד ואישיותו, כרך ב', הוצאת "לדורי", תל-אביב.
2. סלע - שיוביץ, ר' (1995) תפיסת בני הנוער לגבי השפעת מוסיקת הרוק והווידיאו-קליפים על התנהגות אלימה של בני נוער. עבודת גמר למוסמך, המכון לקרימינולוגיה, האוניברסיטה העברית.
3. רון ח' (1995) מתוך: עינת ע' כן - לא, שחור - לבן. תל-אביב: הוצאת אחיתאב.
4. שורצולד י' (1978) לא לבדו - אשנב לפסיכולוגיה חברתית. תל-אביב: האוניברסיטה הפתוחה.
5. Berkowitz, L. (1993) *Aggression: Its Causes, Consequences, and Control*. Philadelphia: Temple University Press.
6. Brown, D. & Campbell, K. (1986) Race and Gender in Music, Videos: The Same Beat but Different Drummer, *Journal of Communication*, 36, pp. 94-106.
7. Cairns B.R. & Cairns D.B. (1984) Neckerman, Ferguson L. & Gariepy J.L. (1989) Growth and Aggression: Childhood to Early Adolescence, *Developmental Psychology*, 25, pp. 320-330.
8. Feshbach S. & Price J. (1984) Cognitive Competencies Aggressive Behavior: A Developmental Study, *Aggressive Behavior*, 10, pp. 185-200.
9. Friedrich-Cofer L. & Huston C.A. (1986) Television Violence and Aggressive, The Debate Continues. *Psychological Bulletin*, 100, (3), pp. 364-371.
10. Frith S. (1981) *Sound Effects: Youth, Leisure and the Politics of Rock'n'Roll*, New-York: Pantheon Books.
11. Frith S. (1988) *Facing the Music*, New York: Pantheon Books.
12. Goldstein, A. (1994) *The Ecology of Aggression*, New York: Plenum Press.
13. Gossberg, L. (1987) Rock and Roll in Search of an Audience. *Popular Music and Communication*, pp. 175-197.
14. Hoberman H. (1990) Study-Group Report on the Impact of Television Violence on Adolescents, *Journal of Adolescence*, 11, pp. 45-49.
15. Huesmann, R. & Eron L. (1984) Intervening Variables in the TV Violence-Aggression Relation: Evidence from Two Countries, *Developmental Psychology*, 20, pp. 746-775.
16. Huesmann, R. (1986) Psychological Processes Promoting the Relation Between Exposure to Media Violence and Aggressive Behavior by the Viewer. *Journal of Social Issues*, Vol. 42, No. 3. pp. 125-139
17. Huesmann R. (1994) *Aggressive Behavior Current Perspectives*, New York: Plenum Press.

.....

18. Kalis P. & Neuendorf K. (1989) Aggressive Cue Prominence and Gender Participation in M.T.V. *Journalism Quarterly*, 66,1, pp. 148-154.

19. Kaplan A.(1992) *Rocking Around the Clock, Music Television, Postmodernism and Consumer Culture*. New York.

20. Kinnear . K.L. (1995) *Violent Children*. ABC - CLIO , INC. California

21. Mcrobbie , A. (1980) Settling Accounts With Subcultures : A Feminist Critique. In : Longhurst , B. (1995) *Popular Music and Society* . Cambridge: Polity. pp 120-123.

22. Lang S.S. (1991) *Teen Violence*, Franklin Watts. N.Y.

23. Peterson D. & Pfof K. (1989) Influence of Rock, Videos on Attitudes of Violence Against Women. *Psychological Reports*, 64, pp. 319-322.

23. Sherman B. & Dominick J. (1986) Violence and Sex in Music Videos: TV and Rock'n'Roll, *Journal of Communication*, 36,1, pp. 79-93.

24. Sun S. & Lull J. (1986) The Adolescents Audience for Music Video and Why They Watch. *Journal of Communication*, 36, pp. 141-163.

25. Zillmann D. & Mundorf N. (1987) Image Effects in the Appreciation of Video Rock. *Communication Research*, 14, 3, pp. 316-334.